

Ryzyko to niebezpieczeństwo wystąpienia w przyszłości niekorzystnego zjawiska. Wywodzi się z włoskiego czasownika „riscare” – „mieć śmiałość”, implikującego wybór, a nie przeznaczenie. Definiowane przy założeniu, że nie da się przewidzieć przyszłości.

Ryzyko pod nadzorem

Każdy kredyt udzielany przez Bank wiąże się z obawami, szczególnie gdy jest to ekspozycja znacznych rozmiarów. W momencie rozpatrywania wniosku, rozważamy, czy i kiedy zobowiązanie zostanie spłacone, już wówczas zatem bierzemy pod uwagę aspekt ryzyka kredytowego.

HALINA STANISŁAWISZYN

Normy ostrożnościowe

Koncentracja kredytów określa stopień zaangażowania kapitałów Banku w fi-

nansowanie przedsięwzięcia, natomiast wewnętrzne normy ostrożnościowe wyznaczają limity poszczególnych zaangażowań. Określamy wskaźnik koncentra-

cji wynikający z Prawa bankowego, który akceptujemy bądź nie, o ile istnieją większe potrzeby kredytowe.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa, przestrzeganie wskaźników koncentracji jest niezbędne. Uważam, że Banki Spółdzielcze mające nieodpowiednią adekwatność kapitałową powinny je w sposób ciągły monitorować. Przykładowo: przy wskaźniku 10 proc. oraz normie ustawowo określonej na poziomie 800 proc., racjonalna jest koncentracja 300 proc. lub wprowadzenie dla dodatkowej branży 75-procentowego wskaźnika ryzyka, jakie Bank chce ponieść w procesie kredytowania.

WYBRANE WSKAŹNIKI BEZPIECZEŃSTWA BANKU

Wskaźniki płynności

$$Wp = \frac{\text{Aktywa bieżące}}{\text{Pasywa bieżące}} > 1$$

Wskaźniki struktury

- wskaźniki struktury aktywów

$$W_{SA} = \frac{\text{Kredyty}}{\text{Aktywa}} > 50 \text{ proc.}, 60 \text{ proc. wielkość graniczna}$$

- wskaźniki struktury pasywów

$$W_{sp} = \frac{\text{Depozyty}}{\text{Pasywa}} > 60 \text{ proc.}, 80 \text{ proc. wielkość graniczna}$$

- wskaźniki efektywności działania

$$W_{Ef} = \frac{\text{Zysk}}{\text{Aktywa}} = ROA > 1,5 \text{ proc.}$$

$$W_{Ef} = \frac{\text{Zysk}}{\text{Pasywa}} = ROE > 15 \text{ proc.}$$

Efekt dźwigni finansowej może być niekorzystny w bankach:

- generujących niewysoki zysk
- o wysokich kapitałach
- o niskiej dynamice rozwoju
- współczynnik wypłacalności

$$WW = \frac{\text{Fundusze własne}}{\text{Całkowity wymóg kapitałowy x 12,5}} > 8 \text{ proc.}$$

Limity zaangażowań

Limity koncentracji wynikające z Prawa bankowego, z modyfikacją o normy wewnętrzne w relacji do funduszy własnych Banku, mogą kształtować się następująco:

- zaangażowanie do jednego kredytobiorcy – 20 proc. funduszy własnych,
- zaangażowanie do grupy powiązanej kapitałowo lub organizacyjnie – 20 proc. funduszy własnych,
- suma kredytów i innych zobowiązań udzielonych na podstawie art. 79 Prawa bankowego – 25 proc. funduszy podstawowych,
- suma kredytów i zobowiązań wobec kredytobiorców, w stosunku do których zaangażowanie przekracza 10 proc. funduszy własnych – 300 proc.,

- suma kredytów i zobowiązań wobec kredytobiorców działających w danej branży – 75 proc. funduszy własnych,
  - zobowiązania kredytobiorców podlegających imiennej sprawozdawczości (B-0300) – 30 tys. zł,
  - udzielenie kredytu z obowiązkiem zgłoszenia do Komisji Nadzoru Bankowego > 10 proc. fund. własnych.
- Limity koncentracji w relacji do euro wynoszą odpowiednio:
- zobowiązanie kredytobiorcy (poręczyciela), przy którym wymagana jest zgoda współmałżonka > 1 500 euro,
  - kwota kredytu udzielana na podstawie art. 79 Prawa bankowego (członkowie organów i pracownicy Banku) – przez zarząd – do 10 000 euro, – przez radę nadzorczą > 10 000 euro,
  - kwota kredytu udzielonego na podst. art. 79 Prawa bankowego podlegająca imiennemu zgłoszeniu do Komisji Nadzoru Bankowego > 30 000 euro.

W naszym Banku duży kredyt jest ustalany na indywidualnych warunkach. Przyjmując, że znacząca ekspozycja stanowi powyżej 2,5 proc. funduszy własnych, wskaźniki koncentracji wynoszą: w rolnictwie 38 proc., w handlu materiałami budowlanymi 12 proc., w usługach 15 proc., w handlu detalicznym 9 proc. W układzie rodzajowym są to kredyty obrotowe – 42 proc. i inwestycyjne – 58 proc.

Dywersyfikacja ryzyka

W Banku prowadzona jest alokacja zjawisk i zdarzeń, których stopień koncentracji prowadzi do wystąpienia nadmiernego ryzyka. W dywersyfikacji ryzyka wykorzystywać można wewnętrzne normy ostrożnościowe.

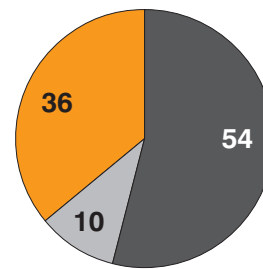
Uwzględniając dywersyfikację na podstawie jednostek organizacyjnych Banku, ustalamy wskaźniki odnoszące się do stanu kredytów w Centrali (jeżeli pełni ona funkcje operacyjne), a także w poszczególnych placówkach (oddziałach, filiach). Przyjmując kryterium wielkości kredytów, ekspozycje poniżej 2,5 proc. funduszy i powyżej 2,5 proc. posiadają stopień ryzyka na poziomie odpowiednio 30 i 70 proc., jednakże przy koncentracji wyższej, na poziomie 10 proc. funduszy własnych, rozkład ryzyka wynosi 77 do 23 proc. Oznacza to konieczność zwrócenia większej uwagi na wyższe kwotowo kredyty, tam bowiem istnieje znacząco większe prawdopodobieństwo wystąpienia nadmiernego ryzyka.

W odniesieniu do kredytowanych branż ryzyko zlokalizowane jest głównie w rolnictwie (41 proc.) oraz handlu hurtowym (20 proc.), natomiast jego poziom w innych segmentach gospodarki jest wyrów-

STOPIEŃ RYZYKA WG RODZAJÓW

$$WRX = \frac{\text{kredyty wg rodzajów}}{\text{Łączny wolumen kredytów}}$$

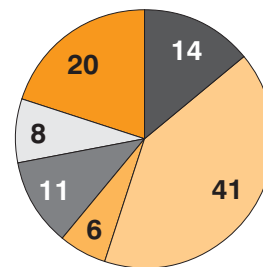
WRX 1	– kredyty obrotowe	= 36%
WRX 2	– kredyty inwestycyjne	= 54 %
WRX 3	– kredyty konsumpcyjne	= 10%
WRX 4	– kredyty preferencyjne	= 36%

STOPIEŃ RYZYKA WG BRANŻ

$$WRB = \frac{\text{kredyt branży}}{\text{łączny wolumen kredytu}}$$

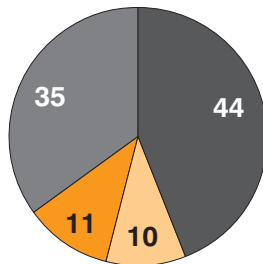
WRBr	– kredyty rolnicze	= 41 proc.
WRBd	– kredyty handel detaliczny	= 6 proc.
WRBu	– kredyty usługi budowlane	= 11 proc.
WRBb	– kredyty handel mat. budowlane	= 8 proc.
WRBh	– kredyty handel-hurt	= 20 proc.
WRBp	– kredyty pozostałe	= 14 proc.

STOPIEŃ RYZYKA WG GRUP KREDYTOBIORCÓW

$$WRG = \frac{\text{kredyty podmiotów}}{\text{łączny wolumen kredytów}}$$

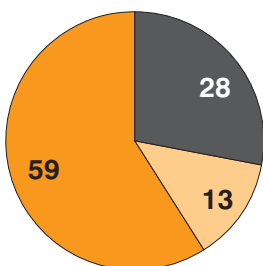
WRGsp	– kredyty spółdzielni i spółek	= 44 proc.
WRGpi	– kredyty przedsiębiorstw indywidualnych	= 10 proc.
WRFop	– kredyty osób prywatnych	= 11 proc.
WRG Ri	– kredyty rolników	= 35 proc.

STOPIEŃ RYZYKA WG HORYZONTU CZASOWEGO

$$WRT = \frac{\text{zadłużenie wg terminu zapadalności}}{\text{łączny wolumen kredytów}}$$

WRT 1	– kredyty do 1 roku	= 28 proc.
WRT 2	– kredyty od 1 do 3 lat	= 13 proc.
WRT 3	– kredyty powyżej 3 lat	= 59 proc.

nany, co wskazuje na potrzebę odmiennego podejścia do tych dwóch obszarów. W układzie rodzajowym największe ryzyko dotyczy kredytów inwestycyjnych (54 proc.), obrotowych (36 proc.) i preferencyjnych (36 proc.). Biorąc pod uwagę kryterium statusu prawnego kredytobiorcy, dywersyfikuje się ono w sposób następujący: kredyty dla spółdzielni i spółek – 44 proc., dla przedsiębiorstw – 10 proc., dla osób prywatnych – 10 proc., kredyty rolnicze – 35 proc. Największa liczba kredytów adresowana jest do spółdzielni,

spółek i rolników, stąd też wobec nich należy prawdopodobnie zastosować szczególny sposób monitorowania. Analiza ekspozycji Banku w horyzoncie czasowym pokazuje, że najwięcej kredytów zostało udzielonych na okres powyżej trzech lat (stopień ryzyka – 59 proc.).

Szacowanie ryzyka następuje już w momencie sprzedaży produktu i ustalania zdolności kredytowej (zdolność do spłaty kredytu i odsetek w umownym terminie). Wówczas też następuje oszacowanie ryzyka oparte na miernikach

Na jej podstawie dokonujemy ich segmentacji, wyróżniając ekspozycje z ryzykiem małym (10 proc. klientów), z ryzykiem – do przewidzenia (65 proc.), z trudnym do przewidzenia (23 proc.) i z wysokim (2 proc.).

Zabezpieczenia kredytów

Zabezpieczenia stanowią czynnik ograniczający ryzyko i są wykorzystywane do zaspokojenia roszczeń Banku na wypadek niespełnienia przez kredytobiorcę umownych zobowiązań. Dobór form zabezpieczeń zależy m.in. od stopnia ryzyka.

Wyróżniamy zabezpieczenia osobiste, rzeczowe i finansowe. W praktyce najczęściej stosowane są: poręczenie wekslowe i według prawa cywilnego, pełnomocnictwo do rachunku, przelew wiarytelności, przewłaszczenie na zabezpieczenie, zestaw rejestrowy i hipoteka. Skuteczność zabezpieczeń zależy głównie od ich stopnia płynności, wartości i oszacowanego ryzyka, natomiast wskaźnik zabezpieczeń powinien stanowić 1,3-2 i więcej kwoty kredytu.

Stosując wewnętrzne normy ostrożnościowe, musimy właściwie wyceniać nasze zabezpieczenia. W odniesieniu do nieruchomości, środków transportowych bądź surowców wykorzystywane są współczynniki korygujące ich wartość, np. 0,9 (akt notarialny). Dobór formy zabezpieczenia zależy od zdolności kredytowej i ustalonego stopnia ryzyka. W przypadku spółdzielni i spółek stosowane są trzy rodzaje zabezpieczeń wobec aż 63 proc. ekspozycji kredytowych. W odniesieniu do przedsiębiorców indywidualnych trzy zabezpieczenia objęły 77 proc. ekspozycji, w rolnictwie dwa rodzaje zabezpieczeń dotyczą 64 proc., zaś trzy rodzaje 23 proc. kredytów. Oznacza to, że rolnicy zaciągają swoje zobowiązania w miarę bezpiecznie, a proponowane przez nich zabezpieczenia są wyceniane na poziomie średnim.

Struktura najczęściej stosowanych form zabezpieczeń wskazuje, że poręczenie wekslowe występuje w 55 proc. ekspozycji, hipoteka w 20 proc., przewłaszczenie 17 proc. i zastaw w 8 proc.

Klasyfikacja ekspozycji

Istotnym elementem, który podnosi bezpieczeństwo Banku, jest klasyfikacja ekspozycji pod względem terminowości spłat kredytu i odsetek, sytuacji ekonomiczno-finansowej (z uwzględnieniem norm wewnętrznych), celowości wykorzystania kredytu oraz oceny stanu zabezpieczeń. W badaniu oceniamy odchylenia od przyjętej w Banku wewnętrznej normy, stwier-

PRZYKŁADOWE MIERNIKI JAKOŚCIOWE

Forma prawna		Dotychczasowa spłata	
● Osoba fizyczna, sp. akcyjna, sp. z o.o. z p. pow. 100.000 zł	1	● spłata bez upomnień	1
● Sp. akcyjna, sp. z o.o. z kap. do 100.000 tys. zł	3	● po umownym terminie	5
● Inne formy organizacyjne	4	● windykacja	10
Rachunek bankowy		Zabezpieczenie kredytu	
● w BS	1	● lokata, gwarancja bankowa	1
● w BS i innym Banku	2	● przewłaszczenie, zastaw rejestrowy	2
● w innym Banku	4	● hipoteka	4
Znajomość podmiotu		Rodzaj działalności	
● dobra	1	● produkcja art. spoż.	1
● dostateczna	3	● produkcja art.przemysł	2
● podmiot nieznan	8	● handel det. i hurt., budownictwo i usługi	3

PRZYKŁADOWE MIERNIKI IŁOŚCIOWE

Rentowność sprzedaży	
● powyżej 10 proc.	1
● od 5-10 proc.	2
● poniżej	4
Płynność finansowa	
● powyżej 1	1
● od 0,5 – 1	2
● poniżej 0,5	4
Stopień pokrycia zobowiązań	
● powyżej 100 proc.	1
● 50 – 100 proc.	2
● poniżej 50 proc.	4
Stopień pokrycia długu	
● powyżej 100 proc.	1
● 50 – 100 proc.	2
● poniżej 50 proc.	4
Udział kap. własnego w całkowitym	
● ponad 75 proc.	1
● 50 – 75 proc.	2
● poniżej 50 proc.	4
Wielkość majątku własnego	
● powyżej 500 tys. zł	1
● od 100 – 500 tys. zł	2
● do 100 tys. zł	4

SKALA RYZYKA

● ryzyko małe	– 12 – 25 pkt
● ryzyko do przewidzenia	– 26 – 35 pkt
● ryzyko trudne do przewidzenia	– 36 – 45 pkt
● ryzyko wysokie	– powyżej 45 pkt

MIERNIKI JAKOŚCIOWE – SKALA 10-PUNKTOWA

● forma prawna	– 1 – 4 pkt
● znajomość podmiotu	– 1 – 8 pkt
● dotychczasowa spłata	– 1 – 10 pkt
● rodzaj działalności	– 1 – 3 pkt
● rodzaj zabezpieczenia	– 1 – 4 pkt

MIERNIKI IŁOŚCIOWE – SKALA 4-PUNKTOWA

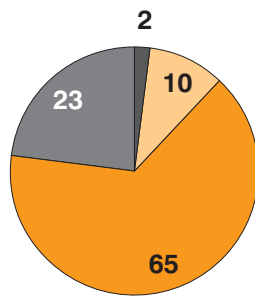
● rentowność sprzedaży	– 1 – 4 pkt
● płynność finansowa	– 1 – 4 pkt
● wskaźniki zadłużenia	– 1 – 4 pkt
● wysokość kapitałów	– 1 – 4 pkt

jakościowych i ilościowych. Oprócz standardowych mechanizmów ustalania zdolności kredytowej, oceniamy więc ekspozycję, wykorzystując mierniki jakościowe oraz ilościowe według umownej 10- i 4-punktowej skali oraz wybranych czynników, np. różnego rodzaju zabezpieczeń.

Punktacja kredytów ma na celu określenie przedziałów ryzyka (niskie od 12 do 25 pkt., wysokie powyżej 45 pkt.).

SEGMENTACJA KLIENTÓW WG STOPNIA RYZYKA

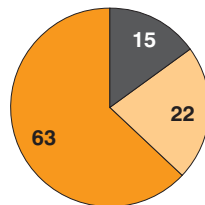
- Ryzyko małe – 10 proc. klientów
- Ryzyko do przewidzenia – 65 proc. klientów
- Ryzyko trudne do przewidzenia – 23 proc. klientów
- Ryzyko wysokie – 2 proc. klientów

RODZAJE ZABEZPIECZEŃ WG PODMIOTÓW

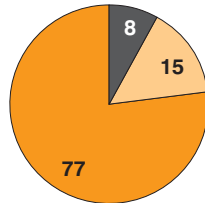
Spółdzielnie i spółki

- zabezpieczenie 1 rodzaju – 15 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 2 rodzajów – 22 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 3 rodzajów – 63 proc. ekspozycji kredytowych

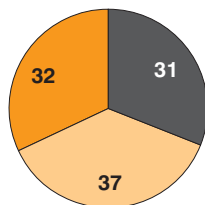
Przedsiębiorcy indywidualni

- zabezpieczenie 1 rodzaju – 8 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 2 rodzajów – 15 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 3 rodzajów – 77 proc. ekspozycji kredytowych

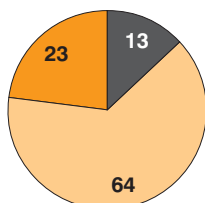
Osoby prywatne

- zabezpieczenie 1 rodzaju – 31 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 2 rodzajów – 37 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 3 rodzajów – 32 proc. ekspozycji kredytowych

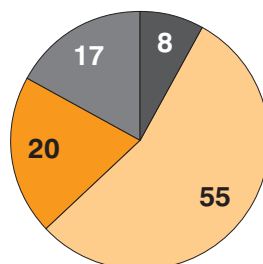
Rolnicy

- zabezpieczenie 1 rodzaju – 13 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 2 rodzajów – 64 proc. ekspozycji kredytowych
- zabezpieczenie 3 rodzajów – 23 proc. ekspozycji kredytowych

STRUKTURA NAJCZĘŚCIEJ STOSOWANYCH FORM ZABEZPIECZEŃ KREDYTÓW

- Poręczenie weksłowe i wg prawa cywilnego – 55 proc.
- Hipoteka – 20 proc.
- Przewłaszczenie na zabezpieczenie – 17 proc.
- Zastaw rejestrowy – 8 proc.

dzając, w jakiej mierze odbiegają od niej wskaźniki ilościowe konkretnej ekspozycji. Mierniki jakościowe sytuacji ekono-

miczno-finansowej mierzone są skalą ocen od 1 do 3 pkt. Analizujemy jakość zarządzania, zależność od rynku (dostaw-

ców) oraz dotacji rządowych, podobnie ocenę klienta ustalamy w zestawieniu do średniej. Dodając do tego zgodność wykorzystania kredytu z celem określonym w umowie, ocenę zabezpieczeń pod kątem ich stanu technicznego, ubezpieczenia oraz wartość i wskaźnik zabezpieczenia, dokonujemy kompleksowej klasyfikacji kredytów. Pozostawiając kredyt w sytuacji normalnej, kierujemy poszczególne ekspozycje do określonej grupy ryzyka: pod obserwacją, poniżej standardu, wątpliwej lub straconej.

Wskaźniki bezpieczeństwa

Wskaźniki bezpieczeństwa finansowego pokazują poziom bezpieczeństwa Banku i ostrzegają przed zagrożeniami związanymi z ryzykiem. Są one oceniane poprzez porównanie z wartościami granicznymi uznanymi za minimalne i maksymalne.

Wskaźniki tradycyjne dotyczą płynności, struktury i efektywności. Uznaną metodą ich analizy jest tzw. projekcja finansowa (metoda ilościowa), którą sporządza się, wykorzystując założone lub najbardziej prawdopodobne kształtowanie się przepływów pieniężnych, operacyjnych, inwestycyjnych i finansowych. Istotny, a przy tym dość prosty wskaźnik określa strukturę aktywów Banku w odniesieniu do struktury pasywów. Ze wskaźnika kredytów do aktywów wynika, że istnieje możliwość uzyskania odsetek (przychody) i jest kredyt do zwrotu. Jednocześnie ze struktury pasywów wynika, że musimy liczyć się ze zwrotem depozytów i odsetek, które są wymagalne praktycznie w każdym czasie, natomiast spłata kredytów to ciągle prawdopodobieństwo, które ma określony czas i pewną zawodność zwrotności.

Należy zwrócić uwagę, że aktywa Banków Spółdzielczych rosną w stosunkowo wolnym tempie. Efekt dźwigni finansowej kształtuje się więc niekorzystnie, zwłaszcza gdy generują one niewysoki zysk, posiadają spore kapitały oraz niską dynamikę rozwoju.

W bliskiej perspektywie Banki Spółdzielcze będą zobowiązane do wprowadzenia nowych metod oceny adekwatności kapitałowej ukierunkowanych na wiarygodność klienta i precyzyjne szacowanie ryzyka związanego ze spłatą kredytu. Te dodatkowe wymagania wynikają z Bazylejskiej Umowy Kapitałowej, gdzie prezentowane jest nowe podejście do identyfikacji i oszacowania ryzyka kredytowego oraz operacyjnego.

Autorka jest prezesem zarządu Banku Spółdzielczego w Dobrzenu Wielkim